

# VICTORIA COMNEA

## REMEMORĂRI, IMPRESII și ECOURI la o nouă traducere a *Divinei Comedii*

După o întârziere inexplicabilă, poștașul mi-a adus, în sfârșit, cele trei volume ale *Divinei Comedii*, apărută la Roma, Editura ARACNE, 2023, cu o dedicație din partea traducătorului, nimeni altul decât distinsul italianist și critic literar Geo Vasile. Așa am pornit la redescoperirea poetului florentin și a monumentalului său univers.

Cu trei ani în urmă, în 2021, Italia sărbătorea împlinirea celor șapte sute de ani de la moartea celebrului Dante Alighieri, poet, filozof, savant, om politic și chiar militant activ. În importanța sa funcție de Prior, alături de ceilalți Priori ai Florenței s-a opus repetatelor încercări de amestec ale papei Bonifaciu al VIII-lea în treburile orașului, ceea ce a stârnit furia și ura acestuia. Amendat cu 5000 de florini, exilat și chiar condamnat la moarte prin ardere pe rug, Dante a traversat o lungă și neagră perioadă de rătăcirii, o navă „fără cârmă, purtată spre necunoscute țarmuri și porturi de vântul pe care îl suflă în pânze amarnica sărăcie”. Totuși, în ciuda acestor condiții precare, poetul sfâșiat de dorul Florenței și-a continuat, realizat și definitivat opera sa cea mai importantă pe care și-a intitulat-o *Commedia*. Într-o scurtă introducere, Geo Vasile ne reamintește că această capodoperă va deveni cunoscută ulterior în întreaga lume sub numele de *Divina Commedia*, grație prozatorului și poetului umanist Giovanni Boccaccio, prieten cu Petrarca, comentator și biograf al lui Dante.

În 1308, *Infernul* circula deja prin numeroase copii, în 1313 era terminat *Purgatoriul*. Doar *Paradisul* a putut fi cunoscut abia după moartea lui Dante, 1321. Ca fapt divers, menționez că posteritatea ar fi fost privată de ultimele cânturi ale *Paradisului*, dacă o rudă a poetului n-ar fi avut un vis în care însuși Dante, din lumea de dincolo, i-a indicat locul anume în care pusese foile pe care scrisese acele cânturi: o firidă acoperită cu un covor într-un palat din Rovenna.

Opera lui Dante a fost onorată nu doar prin sutele de ediții din Italia și alte sute de traduceri în aproape toate țările lumii, ci și prin numeroasele studii, analize și interpretări apărute secol după secol, până în zilele noastre.

Pe lângă cultura filozofică și teologică, Dante poseda perfect și științele timpului său. Totuși modelul de univers propus de el în *Divina Comedie* diferă de cel pe care acesta l-a asimilat din cultura timpului său. În acest sens, există la noi un eseu insolit semnat de Horia-Roman Patapievici, *Ochii Beatricei*, București, Editura Humanitas, 2019. Ca răspuns la întrebarea *cum arăta cu adevărat lumea lui Dante*, autorul traduce viziunile poetului florentin prin termenii preciși ai geometriei și astronomiei, apelând și la cele mai noi teorii din domeniul matematicii.

Datorită vastelor sale cunoștințe, genialul poet a reușit să dea un contur perfect al contemporaneității așa cum a trăit-o: evenimente, personalități istorice, oameni, iubiri nefericite, racile, păcate, religie, viziuni medievale despre lumea de apoi, date furnizate de științele vremii, mituri păgâne, legende creștine... Toate acestea se constituie într-un ax pe care Dante și-a centrat spirala ascensională a poemului, imaginara sa călătorie din tenebrele Infernului, la seninătatea armonioasă a Purgatoriului spre deplina iluminare, alături de iubita sa Beatrice, *în limpedea, profunda, divina chintesență* a Paradisului.

Geo Vasile mărturisește că și-a început laborioasa muncă a traducerii celor paisprezece mii două sute treizeci și trei de versuri ale *Divinei Comedii* „sub zodia nefastă a flagelului Covid-19 care a afectat milioane de oameni la nivel global”, dorind și fiind decis să „exorcizeze” această pandemie printr-o „nouă versiune în limba română a capodoperei literaturii italiene”. Lăudabilă intenție și, în final, la fel de lăudabilă reușită.

În România, opera ilustrului florentin a cunoscut mai multe traduceri. Prima a fost oferită de eruditul poet, traducător, etnolog și hermeneut George Coșbuc (cum îl definește Radu Cernătescu, *Literatura luciferică*, București, Ed. Cartea Românească, 2010, cap. *Coșbuc neștiutul*, p.152), ediție

retipărită și adnotată de profesorul și reputatul italianist Alexandru Balaci, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956, o ediție de lux, cartonată, care beneficia și de ilustrații reproduse după Gustave Doré.

(Coincidență sau intenție providențială, ca exemplarul meu cumpărat dintr-un anticariat să poarte o dedicație, chiar pe ilustrația care îl reprezenta pe Dante Alighieri în viziunea lui Gustave Doré: *O mică amintire de la aceia care te iubeste*, semnată Angela și datată, 18.XII.956. Interesant acest mesaj peste timp trezind imaginea Beatricii, a femeii adorate de Dante, a femeii înger, *la donna angelicata*.)

Geo Vasile mai menționează și versiunile în limba română semnate de profesorul italianist Alexandru Marcu, 1933-1934, traducerile lui Ion A. Țundrea, Eta Boeriu, George Buznea și surprinzătoarea versiune semnată de un italian stabilit în România, Giuseppe Cifarelli, Craiova, Editura Europa, 1993, coperta și ilustrațiile fiind semnate de minunatul grafician Marcel Chirnoagă.

Anul 2023 ne-a oferit, iată, această nouă versiune a tripticului dantesc în tălmăcirea lui Geo Vasile care s-a bucurat de aprecierea unora dintre cei mai importanți oameni de cultură din țara noastră.

*Într-o bună tradiție a italieniștilor noștri, ilustrată de regretații profesori Alexandru Balaci și Goerge Lăzărescu, Geo Vasile este un autentic ambasador al culturii noastre în Italia și un intermediar de mare talent al culturii italiene în țara noastră. Lista operelor literare italiene traduse de domnia sa în limba română în ultimele două decenii este impresionantă, ca și aceea a poezilor români traduși în italiană. Pe de altă parte, Geo Vasile este și un autor de opere originale de exegeză literară.*

*Pentru toate aceste merite, domnia sa a fost de curând decorat de președintele României în compania selectă a unor artiști precum colegul Mircea Dumitrescu și muzicianul Gheorghe Zamfir. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române.*

*Domnul Geo Vasile l-a tradus și publicat pe Eminescu în italiană, dar și alți doi poeți români importanți, Ion Vinea și Gellu Naum, a întocmit și a publicat în Italia mai multe antologii de poezie românească, însoțite de studii introductive. L-a tradus în limba română pe Umberto Eco, faimosul romancier și teoretician italian, a tradus o antologie de poezie italiană contemporană în limba română, a publicat un volum de Confluențe literare italo-românești.*

*Dar opera sa capitală consider că este retraducerea în limba română a Divinei Comedii, o întreprindere majoră care marchează nu numai o biografie intelectuală și artistică, ci și o cultură națională. Ca traducător, Domnul Geo Vasile a făcut și face proba unor calități cu totul remarcabile, recunoscute ca atare în presa de specialitate. Eseurile sale critice vădesc, la rândul lor, seriozitate, competență și talent.*

Prof.univ.dr. Mircea Martin, membru corespondent al Academiei Române.

*Mulți spun că Dante nu mai este actual. L-am văzut și auzit pe Roberto Benigni recitând Dante în piața publică din Florența (în fața unei mulțimi amuțite) și am aflat astfel cum poate fi actual un autor de la 1300.*

Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, distins istoric și profesor universitar.

Intr-adevăr, *Divina Comedie* poate fi nu doar citită, ci și recitată, chiar în haină românească. În versiunea domnului Geo Vasile, versurile vin ca de la sine, fluente, clare, ușor de lecturat și chiar de recitat. În timpul lecturii, mi s-a întâmplat de câteva ori să le rostesc cu voce tare.

Cred că acest lucru se datorează faptului că, pe de o parte, Dante și-a scris opera în limba italiană vorbită — de altfel, el este considerat un creator al limbii italiene pe baza dialectului toscan, un dialect deosebit de viu căruia îi cunoștea toate subtilitățile; lui i se atribuie și primul studiu de filologie romanică, redactat în latinește, intitulat *Despre limba populară* — pe de altă parte, semnatarul traducerii a descoperit cele mai expresive corespondențe din limba română pentru a contura bogăția imaginilor dantești.

Prezentarea, comentariile și notele sale pentru tripticul dantesc aduc informații noi, interesante și revelatoare. Toate acestea dovedesc nu doar uriașul efort al traducătorului de culegere a informațiilor documentare la zi, dar și profunda sa empatie pentru omul Dante, așezând noi lauri pe fruntea acestui poet aproape uitat, readucându-l în prezentul secolului nostru, făcându-l, cu *har*; chiar *contemporan cu noi (cu unii dintre noi)*, cum o spune același Ioan-Aurel Pop.

*De aş avea, o cititor, un loc mai mare  
ca să scriu, tot aş cânta, măcar în parte,*

*acea prea dulce băătură, de care  
niciodată nu m-aş fi săturat; dar cum sunt  
pline paginile toate menite acestui*

*cânt al doilea, al artei frâu nu-ngăduie mai mult.*